

İZMİR BASININDA MENEMEN OLAYI

Bahriye Acar

Teokratik devlet düzeninden laik devlet düzenine geçişte çıkarları zedelenenler laikliği dinsizlik olarak nitelendirerek devrimci kadroya karşı muhalefet kitlesini yaratmaya çalışmışlardı. Çünkü bu gibi kişiler toplumdaki saygınlıklarını, insanların din duygusu ve din korkusu üzerine kurmuşlardı. Hatta zaman zaman bu karşı çıkışlar cinayetlerle sonuçlanmıştı. İslam dininin hoşgörü dini olduğunu söyleyenler bir tarafta da din adına vahşi cinayetler işlemeyi düşünebiliyorlardı. Menemen olayında Asteğmen Kubilay'ın öldürülüşü gibi.

Menemen'de şehid edilen Kubilay * 43.Piyade Alayı'nda yedek subay olarak görev yapmaktaydı. Eşi Fatma Vedide Hanım ile yapılan bir röportajda, eşi Kubilay'ı, koyu bir milliyetçi, vatansever, bağınaz düşüncelere karşı, gerçekçi ve Atatürk devrimlerine bağlı bir kişi olarak tanımlamıştır¹.

Olay günü Menemen'de bulunan *Anadolu* gazetesi muhabiri olayın gelişimini şöyle anlatmaktaydı:

"Sabahleyin saat yedi buçukta evden çıktım. Hiçbir şeyden habermiyoktu. Çarşıya doğru ilerliyordum. Sokakta rastgeldiğim insanlarda garip bir hal hissediyordum. Önce bir anlam veremedim. Biraz daha ilerledim, Mahkeme Camii'nin önüne geldim. Burada beş on kişi bir araya gelmiş bazı şeyler konuşuyorlardı. Telaşlı bir halde idiler. Yanlarına yaklaşarak nedenini sorduğumda: "Biraz evvel camiye yedi kişi geldi. Mavzerleri vardı. Namazdan sonra cami içindeki'Lailaheillallah ve İnna Fetahneke'yazılı bir bayrağı aldılar. Mehdi Resulun geldiğini söylüyorlardı.

Bu haber üzerine derhal tahkikata giriştim. Camiye doğru ilerledim. Gördüğüm manzara beni hayretler içinde bırakmıştı. Bu adamlar buraya kadar nasıl gelmiş ve hükümetin yanındaki camide ne arıyorlar? Ne yapmak niyetindeydiler?

Uzaktan bakıyordum. Camii müezzinine bazı şeyler söylüyorlardı. Müezzin bu silahlı adamların dediklerini kabul etmemiş olacak ki, yedi kişi onun etrafını aldı. Biri elindeki mavzer namlusuyla dürttü ve :

"Müezzin Efendi! Sen İslam değilsin galiba, Kelime-i Şahadet getir diye bağırdı. Bu sözler üzerine müezzin korktu. Hareketlerinden titremekte olduğunu anladım Biraz daha sokuldum.Benim gibi daha birçok kimseler oraya gelmişlerdi. Mehdi Resülü olduğunu söyleyen bu yedi kişiye ve onların ne yaptıklarına bakıyorlardı.

Yüzlerinde sakal vardı, fakat genç oldukları anlaşılıyordu. Sakallara karışan bıyıklar bu adamların çehresine korkunç bir şekil vermişti.

Silahlı adamlardan biri diğerlerine nazaran daha ihtiyardı. Aralarında Arapça konuşuyorlardı. Birisi çocuk denecek yaşta idi. Arapça konuşan bu yedi kişi hep bir ağızdan bağırmağa başladılar:

"Allahüekber, Allahüekber Lailaheillallah..."

Tekbir ve tehlil seslerine o civardaki halk koşuyordu, epey kalabalık olmuştu. Silahlı şahıslar ellerinde bayrakla camiden çıkarak sokaklardan geçmiş, hükümet önüne varmıştı. En ihtiyarları iki elini yukarı kaldırdı. Bir dua okuduktan sonra iki elle yüzünü sıvazladı.

"Ey ahali! Ben Mehdi Resulüm. Beni Peygamber gönderdi. Ortalık çok fena oldu, din kalmadı. Biz şeriatı tekrar kurmaya geldik. Arkamızda yetmiş bin kişi vardır." dedi.

Meydanda bir daire oluşturdular. Tam orta yere bayrağı diktiler. Sancak-ı Şerif'in çıktığını söyleyerek halkın kendilerine katılmalarını istediler. Derviş Mehmet, merakla toplanmış halka:

"Şeriat isteriz, şapka giyenler kâfir olur! diye bağırarak Kelime-i Şahadet getirmeye teşvik ediyordu. Silahlı yobazların başında keçe külâh ve poçular vardı. Bu sırada camii kapısındaki halk arasında kıpırdanmalar oldu. Genç bir zabıt halkı yarararak ilerledi.

"Bu nasıl şey! Haydi buradan çekilin, işinize gidin" dedi; fakat sahte Mehdi Resul, genç zabite kâfir dininden çıkmasını ve sancığın altından geçmesini söyledi. Genç zabıt bu saçma hareketi yapamayacağını söyleyerek bunları alıp götürmek istedi. Silahlı yobazlardan biri atıldı. Sahte Mehdi Resulün emriyle genç zabitin üzerine yürüdü ve tabancasını çekti, ateşledi.

Zabitimiz yaralanmıştı. Yere düştü, oradaki halk dehşet içinde kalmıştı, bir kısmı kaçıyordu. Vatan hainlerinden biri geldi yaralı zabitemizi bayrağın altına çekti. Orada bıçakla boğazından kesti. Başını gövdesinden ayırdı.

Sahte Mehdi Resul emretti:

"Kan içmek haramdır; fakat bunun kanını içmek helaldir" dedi. Haydutlar genç zabitin kanını içmeye başladılar. Bu hareket de bittikten sonra şehit zabitemizin başını bayrağın üzerine geçirdiler. Bu manzara vatan hainlerinin kana susamış olduklarını ve oraya kan dökmek fikriyle geldiklerini gösteriyordu.

Şehit edilen zabitimiz Kubilay Bey İzmir muallimlerinden olup mukaddes vazifesini ifa ediyordu. Hükümet derhal lazım gelen tedbiri aldı. Bir taraftan jandarmalarımız ve bekçiler olay yerine gelirken diğer taraftan Menemen civarındaki askeri kuvvetlerimize de haber verildi.

Bir müddet sonra jandarma ve askerlerimiz camii yanına yaklaşmışlardı ki camii minaresinden silah sesi duyuldu. Halk dağıldı. Ben de çekildim. Sahte Mehdi:

"Korkmayın! Kendinizi sıkı tutun ben yanınızdayım. Mehdi Resul ölmez, bana kurşun işlemez." diye haykırdı. Şerirler camiinin muhtelif yerlerine saklanırken müfreze kumandanının teslim ol ihtarına ateşle karşılık verildi. Çatışma dokuz buçukta başladı ve bir müddet devam etti.

Jandarmalar camiye girdiler. Kana susamış haydutlardan üçü ölmüş, birisi ağır yaralıydı. Vatan hainlerinden diğer üçü ortalıkta yoktu. Mehdi Resul olduğunu söyleyen de ölmüştü.

Her taraf arandı. Camii avlusunda birtakım yaralılar da vardı. Camide kalan ölü ve yaralı vatan hainlerinin üzerlerinde bir miktar esrar bulundu"². Yapılan ilk araştırma ve sorgulamalarda hainlerin Manisa'dan hareket ettikleri ve köylere uğrayarak Menemen'e geldikleri anlaşılmıştır.

31 Aralık 1930 tarihli Bakanlar Kurulunda Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 86. maddesi* uyarınca Balıkesir, Manisa ve Menemen'de Sıkı Yönetim (İdare-i Örfiye) İlânı kararı alınmış, bu karar 01.01.1931 tarihinde T.B.M.M.'de de onaylanmıştır. İdare-i Örfiye'nin ardından Menemen'de Divan-ı Harp (Askeri Mahkeme) kurulmuştur. Yapılan yargılamalar sonucunda da 40 kişiyi sorumsuzluğu nedeniyle salıvermiş, 27 sanığı suçsuz bularak beraat ettirmiş, 41 suçluyu çeşitli hapis cezalarına ve 36 suçluyu da ölüm cezasına çarptırmıştır. Ölüm cezasına çarptırılanlardan bazılarının yaşları dolayısıyla cezaları ağır hapse çevrilmiştir. 28 kişi suçlu bulunarak 3 Şubat 1931 tarihinde Menemen'in çeşitli yerlerinde asılarak idam edilmiştir³.

Derviş Mehmet ve müritlerinin Menemen'de Kubilay'ı şehit etmeleri sonucunda yapılmış olan incelemeler ve soruşturmalar tarikatların tekke ve zaviyelerin kapatılması için çıkarılan kanuna rağmen gizli faaliyetlerine devam ettiklerini ortaya çıkarmıştır. Menemen Olayı ve daha önce yaşanan olaylar, "İnkılabı Koruma Kanunu" adında bir kanunun çıkarılmasını gündeme getirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, henüz çok gençtir. Altıyüz yıllık mutlak rejime alışmış bir toplumda Cumhuriyetçilik fikrinin birdenbire yerleşmesini beklemek pek gerçekçi olmaz. Menemen Olayı'nda da, halkın irticacılara karşı şiddetli tepki göstermemesinin nedeni de henüz Cumhuriyet rejimini tam kavrayamamış olmalarındandır.

Kemal Üstün, *Devrim Şehidi Öğretmen Kubilay* adlı kitabında Menemen Olayı'nın dayandığı temelleri şöyle açıklıyor; "Elbette, her gericiilik olayında cehaletin, eğitimden geçmemiş kişilerin, toplumların oynadığı rol büyüktür ve başta gelir. Ama temelde cehaletle ortak yönü ve yanı bulunan bir başka önemli neden daha vardır. Din!... İrtica hareketlerinin hepsinde 'din' ön planda görülür ya da öyle gösterilir. Cahillerden ve onları arkasında sürükleyen bilgisiz din adamlarından 'Din elden

*gidiyor!' gibi homurtular duyulur. Ve bu kandırmacayı geçerli bir görüntüye bürümek için gizli her türlü aldatmaya başvurulur. Toplumun yüzyıllar gerisinde bırakan, boş insanlara bağlı, gerçek din anlayışından yoksun akıl dışı katı kurallar devrimlerle bağdaşamaz ve çatışır duruma sokularak bu eğilime yatkın çevreler sürekli zorlanır ve kışkırtılır. İrticaın değişmez yöntemi ve yönetim biçimi budur işte! "*⁴ Ayrıca bütün gerici hareketlerinin kökeninde tek ve hiç değişmeyen amacın, özel çıkarlar ve politik çıkarlar olduğunu ifade ediyor.

23 Aralık 1930 tarihinde meydana gelen Menemen Olayı'nın nasıl olduğu, sonrası yapılan araştırmalar, ele geçen bilgiler, yargılamalar, gazeteler aracılığıyla geniş kitlelere aktarılmıştı. Olayın İzmir'e çok yakın bir ilçede geçmesi, İzmir basını'nın önemini arttırıyordu. Çünkü basın, olay sonrası gelişmeleri yakından inceleme imkanına sahipti. Ayrıca kendi bölgesi olduğu için insanların olaya yaklaşımını ve sorunun kaynağını daha iyi ifade edebilirdi. Olay, hükümete yakın olan ve muhalif olan gazetelerde yorumlarla birlikte aktarıldı. 24 Aralık 1930 Çarşamba tarihli gazetelerin ilk sayfasını irtica haberi kaplamıştır. Tüm gazeteler, haberi manşetten verirken Türk Milletinin inkılabına olan bağlılığı sık sık vurgulanıyordu⁵.

Anadolu ve Serbes Cumhuriyet gibi gazeteler de olaya "Menemen İrtica Olayı" denmesinin Menemenli Cumhuriyetçilere haksızlık olacağı gerekçesiyle doğru bulmuyorlardı. "İrtica" deyimini büyük bir reaksiyon oluşturmuş; İzmir gibi bir kentin böyle bir sıfatla birlikte kullanılması, büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştı. Gazetelerin pek çok köşe yazılarında bu duygu egemen oluyordu. Nitekim, Serbes Cumhuriyet gazetesinde Yılmaz imzalı köşe yazısında şunlar yazıyordu: "*İrticaın ne demek olduğunu Türk milleti acılı tecrübelerle bilir. Derviş Vahdeti hareketi gibi Menemen'de son teşebbüs edilen cinayette tamamen gelişmeye karşı, gençliğe karşı ve aydınlığa karşı milletin huzur ve saadetine karşı bir suikasttir. Şeriat maskesini kullananlar Türkiye'yi on asır evvelki karanlıklara sürüklemek isterken hiçbir aklı başında vatan-
daş destek vermeyecektir*"⁶.

Yeni Asır gazetesi başyazarı İsmail Hakkı Bey de Batı Anadolu için irticaın bir tehlike olamayacağını savunmaktaydı: "*Şimdiye kadar birçok inkılabata rağmen İzmir muntkasında hiçbir defa ihtilalkarane hareket şöyle dursun böyle bir teşebbüsün akla getirildiği bile vaki değildir. Bu itibarla Menemen Olayı hayretle karşılanmaya layıktır*"⁷.

Bu sözler inkılabına bağlılığın ve geleceğine ilişkin olumlu düşüncelerin ifadesiydi. Bu noktaya kadar yani Menemen'deki olayın tanımı ve halkın Cumhuriyete bağlılığı konusunda gazetelerde herhangi bir görüş ayrılığı yoktu. Ancak olayın boyutu konusunda ilk görüş farklılıkları ortaya çıkmıştır. Yeni Asır gazetesi olayın abartılarak yayga-

ra koparıldığını, Türk halkının inkılabı olan bağlılığından şüphe edilme-
mesi görüşünü ortaya koyarken, Anadolu gazetesi bu tür olayların
çıkmasının önemli nedenleri arasında muhalif basının hükümete yönelik
acımasız ve yersiz eleştirilerinden, halkın kışkırtılmak istenmesinden
kaynaklandığı görüşünü ortaya koyuyordu. Böylece bir de olaya muha-
lif basın boyutu katılmıştı.

Menemen Olayı öncesinde de muhalefetin ve hükümetin yanında
yer alan gazeteler arasında büyük bir rekabet ve söz düellosu mevcut
idi. Serbest Cumhuriyet Fırkasının çok farklı bir ekonomi politikasını
savunması karşılıklı eleştirileri ve suçlamaları arttırmıştır. *Yeni Asır* ve
Serbes Cumhuriyet gazeteleri yeni kurulan partinin ilkelerini ve politi-
kasını desteklerken, Anadolu gazetesi ise, hükümete yakın bir tutum
içerisindedir. Menemen Olayı öncesinde muhalif basın ile hükümeti de-
stekleyen basın arasında özellikle iki konuda büyük eleştiriler ve söz
düellosu mevcut idi. Bu konular; belediye seçimleriyle ekonomi politi-
kasıydı.

Serbest Cumhuriyet Fırkası, kuruluşundan sonra kısa zamanda
taraf tar bulması nedeniyle belediye seçimlerine oldukça iddialı girmişti.
Pek çok yerde SCF adayı belediye seçimlerini kazanmışsa da çoğunluk
Cumhuriyet Halk Fırkası adaylarındaydı. Gazetelerde seçimlere hile
karıştığı haberleri yer almaktaydı. Muhalif basın ve hükümete yakın
olanlar arasındaki suçlamalar oldukça hararetlenmişti.

Bu arada *Yeni Asır* gazetesinde yer alan bir haber büyük
tartışmalara yol açtı. Bu habere göre, Batı Anadolu'daki pek çok köyün
büyük ekonomik sıkıntılar yaşadığı, yiyecek bulmakta zorlandığı iddia
ediliyordu⁸. Ekonomide devletçi politikanın yerine liberal politikanın
tercih edilmesi gerektiği düşüncesi savunuluyordu. Mevcud ekonomik
sıkıntılarının tek sorumlusu olarak hükümet görülmekteydi.

Hükümetin mevcut ekonomi politikasını destekleyen *Anadolu*
gazetesi ekonomi bunalımını dünya ekonomisinde olan bunalımın etkil-
erine bağlamaktaydı. *Anadolu* gazetesinin savunduğu bu fikire karşılık
muhalif basın 1929'da başlayan dünya ekonomik krizinden Türk ekon-
omisinin etkilenmesinin bugünkü ekonomik bunalımı açıklamadığını
dünya ekonomik krizinden önce ve sonra Türk ekonomisinin aynı
olduğu eleştirisi yapılmıştır⁹.

Basında görülen bu farklı görüş farklılıklarıyla başlayan karşılıklı
eleştiriler zaman zaman suçlamalar boyutuna kadar ulaşmıştır. Örneğin
Anadolu gazetesinde "Kim Mes'uldür?" başlıklı bir köşe yazısında
olayla ilgili yorumlarından ötürü *Yeni Asır* gazetesine oldukça ağır
eleştiriler yapılmıştı. Yazıda: "*Bu hareketin maddi değilse bile manevi*
sorumlularının İzmir ve İstanbul'da sağını ve solunu düşünmeksizin
neşriyat yapan ve hükümet olan her iyi şeye paldır küldür hücum eden

ve tahrip etmeyi yegane iş sayan bir kısım gazetecilerdir. Bugün için gerçek olan şey; yukarıda işaret ettiğimiz gazetelerin şuursuz neşriyatı bu mel'un hareketin gerçekleşmesi için müsait sahayı hazırlamış ve kara kuvvetine başkaldırmak için muhtaç olduğu cesareti vermiştir"¹⁰.

Muhalef basına yönelik bu suçlamalara karşılık, muhalefete yönelik bu eleştirilerin muhalif basını susturmak amacı taşıdığı, bunun ise, hükümete istediğini yapma serbestisi kazandıracığı yanıtı gelmişti¹¹. Serbes Cumhuriyet gazetesinde ise Yılmaz imzasını taşıyan bir köşe yazısında, muhalefete yönelik eleştirilere şu yanıt verilmişti: "*Hiç kimse Cumhuriyetçilikle daha ileri giden daha geniş fikirli bir Cumhuriyetçiliğe taraftar olan liberal muhalefet üzerine irtica lekesi süremez. Böyle bir hareket cumhuriyetçileri birbirine yaklaştırmaz. Halbuki amaç bu değil midir?*"¹². Görülüyor ki Menemen Olayı öncesi var olan muhalefet-hükümet çekişmesi bu olayda da kendisini hissettirmiştir.

Yeni Asır gazetesi yazarı İsmail Hakkı Bey, Fırkacı gazetelerin olayın boyutunu büyüterek iç siyasette hatalarını unutturmak gayretinde olduklarını, ayrıca muhalif gazetelere ağır ve haksız suçlamaların yapıldığını, muhalefete yönelik bir siyasi hayati olan muhalefet fırkasına yüklenmenin pek doğru olmayacağını dile getirirken bunun tek amacının birkaç hür kalemin susturulmak istendiğinden kaynaklandığı görüşünü ortaya koymaktaydı¹³. Hatta *Anadolu Gazetesi*, olayın Menemen'de gerçekleşmiş olmasının nedeni olarak son belediye seçimlerini Serbest Cumhuriyet Fırkası adayının kazanmış olmasını göstermekte, bunun irticacıları cesaretlendirdiği görüşünü savunmaktaydı¹⁴. Fakat bu görüş muhalefet gazetelerince red edildi. Olay esnasında gericilerin halkı yanlarına çağırırken tek amaçlarının dini kurtarmak olduğunu ifade ettiklerini yazmışlar ve suçlulardan Sütçü Mehmet'in sözlerini kanıt olarak sunmuşlardır; "*Ey ahalî! Müslüman olun, şapkaları çıkarın. Biz eşkiya değiliz. Biz hükümet, Halk Fırkası, Serbest Furka falan bilmeyiz, dini kurtaracağız*"¹⁵.

'Neden Menemen?' sorusuna ilişkin yapılan görüş beyanlarında Serbes Cumhuriyet Gazetesi muhalefet partisinin irtica faaliyetlerine kesinlikle karşı olduğunu, dolayısıyla olayın Menemen'de çıkışıyla Serbest Cumhuriyet Fırkası arasında bir bağın kurulamayacağını vurgulamıştı. Ayrıca Halk Fırkası karşısındaki muhalefetin amacının Cumhuriyetçiliği, Halkçılığı gerçek seviyesine yükseltmek olduğunu, muhalefetin irticaya destek değil, onun önünde bir engel olacağını bilmesi gerektiğini, muhalefetin din ve devlet işlerinin birbirine karıştırılmasına hiçbir surette tahammülü olmadığını ayrıca muhalefetin Halk Fırkası tarafından yapılanlara karşı olmakla beraber Fırkanın temel prensiplerine müttefik olduklarını yazarak S.C.F.'sının savunuculuğunu yapmış

oluyordu¹⁶.

Muhafiz basın kendilerine yönelik eleştirileri böyle cevaplarırken bir taraftan da olayın çok fazla abartılmasının Türk Ulusu'nun dünya ulusları arasındaki yerini ve itibarını tehlikeye sokacağı yorumunu getirmiştir. Bu fikirlerine kaynak olarak da yabancı basında Menemen olayı ile ilgili çıkan haberleri göstermiştir. Örneğin Yeni Asır Gazetesi köşe yazarı İsmail Hakkı Bey, bu konuyla ilgili olarak şunları yazmaktaydı: "*Son hafta zarfında gelen Avrupa gazetelerini bilhassa Fransız matbuatını gördüğümüz zaman hayrete düşmekten kendimizi alamadık. Türkiye'de neler ve neler olmuş da bizim haberimiz yok. Türkiye'de halk din istiyormuş, ihtilal varmış, binlerce insan kitleler halinde hapislere götürülüyormuş, Gazi Reiscumhurluktan çekilecekmiş. Hükümet reisi olacak, yeni kabine kuracakmış vesaire...*

Ne vardı ne oluyordu ki bütün Avrupa matbuatına tekrar aleyhimize mütalaalar serdetmek fırsatı verildi? Biliyoruz Garp alemleri Türkleri ve Türkiye'yi hala anlamamıştır. Onların anlamamakta inatları kabahatleri olduğu kadar bizim de kendimizi tanıtmak hususunda ihmalkarlığımız meydandadır. Eğer rejimin memlekette benimsenmediği her an eski devirlerin canlanacağı ihtimali beklendiği ileri sürülür, Türkiye'de isyanlar, tazyikler içerisinde yaşandığı iddialarını ortaya atmaya fırsat verilmiş olursa herhalde ne mali ne iktisadi ve ne de milli, medeni mevkiimiz için isabetli bir yol takip edilmiş olmaz"¹⁷.

Hükümete yakın basının olayı abartmasına yönelik bu eleştirilerin arkasından olay günü görevlerini yapmadığı düşüncesiyle ilçe hükümet yetkililerine eleştiriler yöneltmiştir. Olay günü suçluların cami ve hükümet meydanında yapmış oldukları gösterilere zamanında müdahale yapılmamasının irticacıları cesaretlendirdiği eleştirisi gelmiştir. İlçe hükümet teşkilatından başka hükümetin de olayda ihmalleri olduğu iddia edilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak Yeni Asır Gazetesi'nde şu ifadeler yer almaktadır: "*İkinci mesuller şimdiye kadar memlekette hala yaşayan tekkeleri göremeyen, meydana çıkaramayanlardır. Memlekette tekkeler kapatılmış, bunların hayatlarına son verilmiştir. Fakat itiraf etmek gerekir ki, memlekette gizli tekke hayatı hala vardır ve yaşamaya devam etmektedir. Bunların peşinde koşmak hükümet adamlarının işidir"¹⁸.*

Olayın TBMM'de değerlendirmeye başlaması ve yargılamaların nasıl yapılacağı, İstiklal Mahkemeleri'nin kurulup kurulmayacağı ve Takrir-i Sükun Kanunu'nun yeniden yürürlüğe girip girmeyeceği konularının gündeme gelmesiyle gazetelerdeki yazıların içerikleri de bu konularda yoğunlaşmaya başlamıştır. Menemen Olayının siyasiler tarafından ilk değerlendirmesi 28 Aralık 1930 tarihinde Cumhurbaşkanı M. Kemal'in başkanlığında Dolmabahçe Sarayı'nda yapılır. Bu toplantı ve

Mustafa Kemal'in orduya sunduğu taziye basında geniş yer bulur¹⁹.

Bu arada suçluların cezalandırılmaları konusunda İstiklal Mahkemeleri ve Takrir-i Sükun Kanununun yeniden uygulamaya konulup konulmayacağı tartışmaları başlamıştı.

Serbes Cumhuriyet Gazetesi'nde TBMM'nde İstiklal Mahkemele-ri usulünün kabulünün muhtemel görüldüğü görüşü hakimken, Yeni Asır ve Anadolu gazetelerinde Takrir-i Sükun ve İstiklal Mahkemeleri-nin konuşulmasına rağmen bunların tekrar uygulamaya geçirileceğine pek ihtimal olmadığı yorumu yapılmaktaydı²⁰.

Yine gazetelerde yer alan haberlere göre Başbakan İsmet Paşa'nın TBMM'de milletvekilleriyle konuyu görüştüğü, olay günü ve cenaze töreninde İzmir'de bulunan Denizli Milletvekili Haydar Rüştü Bey'in olayı etraflıca anlatmasıyla milletvekillerinde olağanüstü tedbirlerin alınması fikrinin doğduğu ve hükümetin irtica hadiselerine fırsat vermemek için "İnkılabı Koruma Kanunu" adında bir kanunun BMM'ne teklif edileceği yazılmaktaydı²¹.

Hükümet üyeleri ve milletvekillerindeki Takrir-i Sükun ve İstiklal Mahkemeleri'nin yeniden yürürlüğe konması yerine, dönem ve içinde bulunulan şartlar gözden geçirilerek mevcut kanunlar ve yeni düzenlemelerle çözüme ulaşma fikri basında da hakimdir. Örneğin Serbes Cumhuriyet Gazetesinde Yılmaz imzalı bir köşe yazısında şunlar ifade edilmekteydi: "*İrticayı ezmek için fevkalade tedbirlere ihtiyaç yoktur. Kanunlarımız irtica hareketini azami şiddetle yola getirmek için gerekli maddelere sahiptir. İrtica teşebbüsleri karşısında şimdiye kadar kanuni kayıtlarla hükümetin eli kolu bağlı mı kalmıştır ki bundan sonra kanun üstünde yetkiler kullanılmasına gerek olsun. Tekkelerin ve irtica şebekelerinin faaliyetleri varsa bunun sorumlusu kanunlardan önce polis in yetersizliğidir*"²².

Yeni Asır gazetesinde de İstiklal mahkemelerine ilişkin Serbest Cumhuriyet gazetesindekine benzer görüşler ifade edilir. Önemli olanın kanunlardan ziyade onu uygulamadaki titizlik olduğu vurgulanır. Ancak İstiklal mahkemelerinin kurulmasına karşı çıkışın gerekçeleri açıklanırken Serbes Cumhuriyet gazetesinden farklı bir nokta dikkat çekmektedir. O da İstiklal Mahkemelerinin olağanüstü bir teşekkül olduğu ve memlekette normal bir durum olmadığını ifade ettiği, dolayısıyla İstiklal mahkemesi kurulacak olursa memleketteki olağan dışı durumun ekonomi ve Cumhuriyet fikrinin gelişmesini olumsuz etkilemesinden endişe edilmesi gerektiği, oysa Türkiye'nin böyle bir dönemde gerek ekonomik gerek siyasi istikrara gereksinimi olduğu vurgulanıyordu*

İstiklal mahkemelerinden başka gündemin diğer konusu olan "İnkılabı Koruma Kanunu" ile ilgili olarak ise; "*İnkılabı Koruma Kanu-*

nu bizim anladığımızı göre, Takrir-i Sükun Kanununa benzemeyecek ondan farklı olacaktır. Takrir-i Sükun Kanunu Şeyh Sait İsyanı sonucunda çıktı. Devletin iç güvenliğini ihlal edebilecek girişimlere karşı hükümeti olağanüstü yetkilerle donatıyordu. Oysa İnkılabı Koruma Kanunu irtica aleyhine düşünülmüş kanuni tedbirler olacaktır. Eminiz ki inkılabı korumak gayesini takip eden bir kanun inkılabı Türk vatandaşlarına Cumhuriyet sınırları içerisinde temin ettiği hürriyeti koruyacak, koruma gayesini takip edecek bir kanundur"²³ yorumu yapılmıştır.

Gerek muhalif basın ve gerekse hükümeti destekleyen gazeteler olay karşısında hükümetin izlemiş olduğu tutum ve politikayı desteklemişlerdir. Örneğin Hizmet Gazetesindeki bir köşe yazısında, hükümetin Cumhuriyetin anlamına yakışır bir şekilde İstiklal Mahkemeleri yerine Divan-ı Harb mahkemesini tercih etmesi Takrir-i Sükun Kanunu yerine İnkılabı Koruma Kanununu düzenlemeye başlamasının doğru kararlar olduğu vurgulanıyordu²⁴.

Görülüyor ki basın da sorun karşısında demokratik çözümleri tercih etmektedir. O dönemin sınırlı kitle iletişim araçları düşünülürse, gazetelerin toplum üzerindeki etkilerinin günümüzden daha fazla olduğunu görebiliriz. Tabii basının olaylara böylesine demokratik yaklaşması, demokrasi ve Cumhuriyet fikirlerinin halka anlatılabilmesi, kavratılabilmesi açısından çok önemlidir.

Dönemin gazetelerinde olaylar yorumlanıp aktarılırken çözüm önerileri de yer almıştır. Örneğin Serbes Cumhuriyet gazetesinde Yılmaz imzasını taşıyan bir köşe yazısında: "*Kanun silahı, irticaya karşı etkili silahtır. Bunun arkasından gençlik faaliyete geçirilmeli, fırka fikri olmaksızın Cumhuriyet gençlik teşkilatı yapılmalı irticayı ezmek için her dakika harekete hazır halk kuvvetleri vücuda getirilmelidir. Cumhuriyet fikrinin fırka fikriyle karıştırılmaması elzemdir*"²⁵ yorumu yapılıyordu.

Ayrıca T.B.M.M.'nin 01.01.1931 tarihli toplantısında Kars milletvekili Ağaoğlu Ahmet Bey biraz da özeleştiri yaparak olayın belli ölçülerde de sorumluluğunun kendilerine daha doğrusu Cumhuriyeti halka iyi kavratamayan memleketin düşünürlerine, gazetecilerine, alimlere, aydınlara ait olduğunu söylemiştir²⁶.

Bu yorumlar bize gösteriyor ki; gerek mecliste ve gerekse basında hakim olan düşünce halka Cumhuriyet fikri iyi kavratılamazsa Mene-men'de olduğu gibi irticai faaliyetlere ortam yaratılmış olur.

DİPNOTLAR

- *Kubilay'ın asıl adı Mustafa Fehmi'dir. Kubilay adını İzmir Erkek Öğretmen Okulu'nda almıştır.
- 1 Hikmet Çetinkaya, **Kubilay Olayı ve Tarikat Kampları**, İstanbul, 1995, s.12.
 - 2 **Anadolu**, 24 Aralık 1930.
 - * 86. madde:Vatan ve Cumhuriyet aleyhinde kuvvetli ve fiili teşebbüsat vukuunu müeyyid kat'i emaret görüldükde İcra Vekilleri Heyeti müddeti bir ayı tecavüz etmemek üzere umumi veya mevzi İdare-i Örfiye ilan edebilir.
 - 3 Kemal Üstün, **Devrim Şehidi Öğretmen Kubilay**, İstanbul, 1990, Çağdaş Yay. s.23.
 - 4 Üstün, **a.g.e.**, s.13.
 - 5 **Yeni Asır**, 24 Aralık 1930.
 - 6 **Serbes Cumhuriyet**, 28 Aralık 1930.
 - 7 **Yeni Asır**, 24 Aralık 1930.
 - 8 **Yeni Asır**, 5 Aralık 1930.
 - 9 **Yeni Asır**, 16 Aralık 1930.
 - 10 **Anadolu**, 25 Aralık 1930.
 - 11 **Yeni Asır**, 25 Aralık 1930.
 - 12 **Serbes Cumhuriyet**, 28 Aralık 1930.
 - 13 **Yeni Asır**, 28 Aralık 1930.
 - 14 **Anadolu**, 25 Aralık 1930.
 - 15 **Yeni Asır**, 25 Aralık 1930.
 - 16 **Serbes Cumhuriyet**, 25 Aralık 1930.
 - 17 **Yeni Asır**, 8 Ocak 1931.
 - 18 **Yeni Asır**, 26 Aralık 1930.
 - 19 **Anadolu**, 29 Aralık 1930.
 - 20 **Serbes Cumhuriyet, Anadolu, Yeni Asır**, 29 Aralık 1930.
 - 21 **Anadolu**, 30 Aralık 1930.
 - 22 **Serbes Cumhuriyet**, 28 Aralık 1930.
 - * İstiklal Mahkemeleri ile ilgili geniş bilgi için bakınız:Ergün Aybars, **İstiklal Mahkemeleri**, Milliyet Yay., 1997.
 - 23 **Serbes Cumhuriyet**, 31 Aralık 1930.
 - 24 **Hizmet**, 5 Ocak 1931.
 - 25 **Serbes Cumhuriyet**, 28 Aralık 1930.
 - 26 **T.B.M.M. Zabıt Cerideleri**,17. İn'ikat, 1 Ocak 1931.